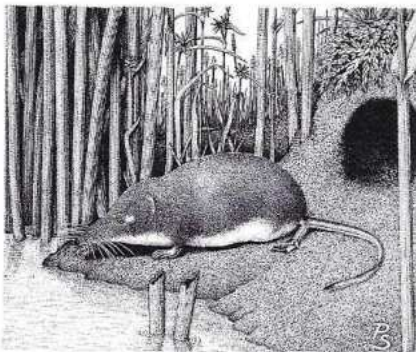

Aanbieding

De laatste exemplaren van "Vogels van Berkheide" zijn nu zeer voordelig te koop! In dit boek worden de ontwikkelingen in de vogelbevolking van Berkheide besproken; alle waargenomen soorten komen apart aan bod.

Gerrit van Ommering & Theo Verstraël, 1987; 212 blz., vele foto's, tekeningen, verspreidingskaarten, tabellen en grafieken. Het boek is te bestellen door storting van f15,- (incl. verzendkosten) op giro 3877722 van de Werkgroep Berkheide, Leiden, o.v.v. "Vogels van Berkheide".

Zoogdieren

S. BROEKHUIZEN E.A. (red.), 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij KNNV. Verkrijgbaar bij de boekhandel of door overmaking van f54,- op giro 13028 van de KNNV te Eindhoven o.v.v. "NB 56 Zoogdierenatlas". ISBN 90-5011-051-7.

Op 1 februari 1992 werd in het Provinciehuis in Den Bosch voor zo'n 400 belangstellenden de Atlas van de Nederlandse zoogdieren gepresenteerd. In de atlas worden 66 zoogdieren behandeld die in de periode 1970-1988 in de vrije natuur in Nederland zijn aangetroffen, met uitzondering van dolfinen en walvissen en door de mens geïntroduceerde soorten die zich niet hebben voortgeplant. In de beschrijvingen per soort wordt uitgebreid ingegaan op huidige en vroegere aantallen, verspreiding en de oorzaken van de opgetreden ontwikkelingen.

In diverse besprekingen in de (vak-)literatuur zijn terecht al veel lovende woorden gesproken over de atlas. Ik sluit me daar graag bij aan, maar ga dat hier niet nog eens herhalen. Ik wil juist enkele minpunten noemen; misschien dat de samenstellers hiermee wat kunnen doen bij de voorbereiding van de derde druk (in mei 1992 is reeds de 2e druk verschenen!).

Ten eerste is het jammer dat de namen van de vele honderden waarnemers niet in het boek zijn vermeld. De atlas is ook een verantwoording naar de waarnemers toe voor het vele werk dat zij hebben verricht.

De gegevens van de verspreidingskaarten lopen soms achter bij die van de tekst. Zo wordt op de kaart van de Aardmuis (die betrekking heeft op de periode 1970-1988) voor Texel alleen een braakbalvondst aangegeven, terwijl in de tekst al vangsten (vanaf 1989) wor-

den vermeld; ook de kaartgegevens van de Waterspitsmuis in het Deltagebied zijn niet meer geheel aktueel.

Een groot gemis vind ik het in het geheel niet behandelen van uitgestorven zoogdieren. Hierbij denk ik niet zozeer aan Sabeltandijgers, Mammotten, Holenberen en Wolharige neushoorns die (waarschijnlijk) in Nederland hebben rondgelopen, maar wel aan in historische tijden uitgestorven zoogdieren zoals Lynx, Wolf, Bruine beer, Wilde kat, Eland, Wisent en Oeros. Van verschillende van deze soorten zijn inmiddels gegevens over het vroegere voorkomen bekend, die zeer welkom zijn bij het denken over b.v. natuurontwikkeling.

Je ziet wel vaker dat de samenstellers van atlanten, kennelijk moe van de geleverde grote inspanning, niet meer toekomen aan een samenvatting van hun resultaten. In het geval van de zoogdieratlas zou met betrekkelijk weinig moeite nog een overzicht gegeven kunnen worden dat een antwoord geeft op vragen als: hoeveel soorten zoogdieren komen in (verschillende delen van) Nederland voor, hoeveel exoten zijn daarbij, hoeveel soorten gaan in aantal voor- of achteruit of blijven gelijk, aanduiding van de talrijkheid van de soorten, enz.

Ondanks deze kritiekpunten is de atlas terecht geprezen als een standaardwerk, dat verplichte literatuur is voor iedere zoogdierliefhebber.

G.v.O.

Wassenaarse natuur

FRANK STEENKAMP EN NICO VAN GELDEREN, 1992. Natuurlijk Wassenaar. Uitgave: Vereniging Vrienden van Wassenaar (01751-15190), eindredactie: Bureau D+K. ISBN 90-90050-89-2, verkoopprijs f17,95.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de vereniging "Vrienden van Wassenaar" is een boekje verschenen over de natuur binnen de gemeentegrenzen van Wassenaar. Het is een zeer aardig boekje geworden met veel kleurenfoto's, duidelijke kaartjes en veel ingekaderde items voor wie zich buiten de hoofdlijn van het verhaal wil verdiepen. Bovendien leest het allemaal erg makkelijk weg. En dat terwijl er toch een schat aan informatie wordt aangevoerd. De opstellers van het boekje blijken zich ruim georiënteerd te hebben. Dat laatste was misschien ook wel noodzakelijk, want de rijkdom aan natuurgebieden in Wassenaar is groot. Behalve belangrijke delen van de duingebieden Berkheide en Meijendel herbergt de gemeente vele landgoederen (o.m. de Horsten) en rijke weidegebieden. In het boek wordt ingegaan op het ontstaan en de geschiedenis van de gebieden, de structuur, de status en natuurlijk ook op hetgeen er te zien en/of te horen is. De trots van veel Wassenaars op hun gemeente als "groene oase" in een dichtbevolkte randstad lijkt na lezing niet overdreven. De grote burens Den Haag en Leiden zijn tot aan de gemeentegrenzen opgerukt. Het is dan ook verheugend dat de burgemeester van Wassenaar zich in het voorwoord sterk maakt voor het groen houden van zijn gemeente.

M.T.

Duinen Europa

DOODY, J.P. (red.), 1991. Sand dune inventory of Europe. JNCC/EUCC, 80 pp. ISBN 90 800 751 16. Te bestellen door overmaking van f35,- (EUCC-leden f25,-) op giro 1025914 van de EUCC te Leiden, o.v.v. "Dune inventory".

In vrijwel alle Europese kuststaten komen duinen voor. Deze hebben vaak een heel ander karakter dan de Nederlandse duinen, maar de problemen rond behoud en beheer zijn veelal sterk vergelijkbaar. Dit vormde in 1989 de aanleiding voor de oprichting van de European Union for Coastal Conservation (EUCC), die onder meer een inventarisatieprogramma is gestart van kustbiotopen in Europa. Als eerste deel in een serie inventarisatierapporten hierover is recentelijk een overzichtsrapport verschenen van alle duinkusten. Het rapport bevat beschrijvingen van duingebieden met een overzichtskaart per land. In totaal zijn 21 landen behandeld. De volgende aspecten komen per land aan de orde: algemene karakteristiek, verspreiding, duintypen, vegetatie, lijst van grotere gebieden (met oppervlaktes in hektare, habitats en status), behoud en beheer, contactadressen en aanvullende literatuur. Het rapport vormt een handig naslagwerk voor duinbeheerders en -onderzoekers en voor diegenen die de duinen ook tijdens hun vakantie niet kunnen missen.

A.S.

Texel

ADRIAAN DIJKSEN, 1992. Gids voor de vogels van Texel. Verkrijgbaar door overmaking van f39,50 op girorekening 3550492 o.v.v. Het Open Boek, Den Burg (Texel).

Wie denkt dat het hier om een herkenningsgids van de avifauna van Texel gaat, heeft het mis. Natuurlijk zijn vogelplaten opgenomen, maar het handzame boekje, dat net niet in de zak van een jas past, bevat méér. Allereerst is er een hoofdstuk "vogeltrek boven Texel", dat op enkele passages na, vanwege het globale karakter niet specifiek op Texel van toepassing is. Dit geldt ook, zij het in mindere mate, voor de inhoud van "broedvogels". Dit hoofdstuk bevat lezenswaardige informatie over hoe vogels zich hebben aangepast om te overleven (b.v. door de synchronisatie tussen het uitkomen van eieren en de beschikbaarheid van voedsel).

In "een vogeljaar op Texel" wordt de lezer per maand geïnformeerd over de vogelstand op het eiland. Ook worden de belangrijkste plaatsen om vogelwaarnemingen te doen, beschreven.

Na een hoofdstuk over de plaats van vogels of hun eigenschappen in (Texelse) spreekwoorden, bijnamen, veldnamen en straatnamen volgt een anekdotisch aandoende alfabetische lijst van benamingen voor vogels; b.v. "piepe-rager" voor Wulp, omdat de snavel van een in het veld gevonden Wulpeschedel vroeger dienst deed als krabber voor pijpen. Vanaf pagina 30 worden de vogels van Texel behandeld, ingedeeld naar leefgebied. In totaal zijn 36 kleurplaten opgenomen met 174 vogelsoorten, zowel broedvogels als doortrekkers en wintergasten die geregeld op het eiland voorkomen. De kleurplaten per leefgebied worden met een korte tekst geïntroduceerd. Bij bijna alle soorten wordt (voor zover van toepassing) vermeld hoeveel paren er waar op Texel broeden, waar ze meest worden gezien en wat hun veldkenmerken zijn.

Het boekje leest plezierig, de auteur is duidelijk thuis in de wereld van vogels en van Texel. Dat én de fraai geïllustreerde vogelplaten dragen bij tot "veel waar voor weinig geld".

R.C.

Zaaien

N. JONKER & R. RUESINK, 1991. **Zaaien of niet? Vegetatie-ontwikkeling in natuurbouwproject het Refugium (Den Helder).** Uitgave: Provincie Noord-Holland, Dienst Ruimte en Groen. ISBN 90-72624-27-0. Te bestellen bij mevr. Riemens (023-143117).

In dit rapport wordt de mogelijkheid besproken om bij regeneratie van aangetaste duingebieden waardevolle plantensoorten terug te krijgen door het uitzaaien van die soorten. In het proefgebied "het Refugium" bij Den Helder (een grasland in de duinzoon) is na het afplaggen van de voedselrijke bovenlaag in 1986 het kale zand voor een deel bedekt met maaisel uit het Zwanenwater. Uit inventarisatie in 1991 bleken deze gebieden een veel rijkere vegetatie te hebben dan de gebieden waar geen maaisel was opgebracht. Ook de soortensamenstelling was duidelijk positief beïnvloed door het opbrengen van maaisel uit het Zwanenwater. Er kwamen soorten voor als Heidekartelblad, Drienvrige zegge, Duinrus en net buiten de vegetatie-opname de Welriekende nachtorchis.

M.J.

Vegetatie

B.W.J.M. KRUIJSEN, Q.L. SLINGS & H. SNATER, 1992. **Vegetatiekartering Noordhollands Duinreservaat 1982-1989.** Uitgave: NV PWN, Bloemendaal.

Het rapport kent drie doelstellingen:

1. het nemen van een gebiedsdekkend representatieve steekproef van de vegetatie in het Noordhollands Duinreservaat;
2. het beschrijven van vegetatiekundige eenheden via opnamen en het van hieruit opstellen van een vegetatietypologie van het gehele NHD;
3. het vervaardigen van een, in het beheer bruikbare, gebiedsdekkende kaart.

De eerste doelstelling leidde tot ruim 4000 vegetatie-opnamen in het NHD. Aanvankelijk werden voor de vegetatie 10 hoofdstructuren onderscheiden (zoals watervegetatie en lage kruidenvegetatie); later werd deze indeling aanzienlijk verfijnd tot 105 vegetatietypen en getoetst in het veld (tweede doelstelling). Per vegetatietype worden de kenmerken overzichtelijk weergegeven: o.a. beschrijving van de structuur, karakteristieke soortensamenstelling, aantal soorten en het totale oppervlak waarin het type voorkomt.

Als lezer verwacht je na de beschrijving van de vegetatietypen een afsluitend hoofdstuk met conclusies en met strategieën c.q. richtlijnen voor de duinbeheerders, maar het blijft helaas bij een open eind (zie hiervoor het artikel op pg. 18-21 van deze DUIN). In de inleiding van het rapport was echter al aangekondigd dat geen discussie over de wetenschappelijke betekenis van de resultaten zou worden gepresenteerd.

Het resultaat van de derde doelstelling is een vegetatiekaart in vier delen (1:5000). Of de kaart voor het beheer bruikbaar is, is moeilijk te beoordelen (daarvoor moet je beheerder zijn). Ook voor dit onderdeel geven de auteurs al eerder aan dat niet zou worden ingegaan op de bruikbaarheid van de kaart. Maar de vraag kan a priori worden gesteld of de 105 vegeta-

tietypen niet te gedetailleerde informatie voor het beheer geven.

Het totale rapport bezien, leveren de jarenlange inventarisaties interessante gegevens over de vegetatie van het NHD. Het open eind van het rapport en daarmee het ontbreken van strategieën en concrete richtlijnen voor duinbeheerders geven de niet dagelijks op beheer aangewezen lezer echter iets onbevredigends.

R.C.

Regeneratie

W. KOERSELMAN E.A., 1992. **De voedselrijkdom van duinvalleien in relatie tot standplaatscondities en externe inputs. Te bestellen door overmaking van f15,- op giro 529259 van het KIWA te Rijswijk o.v.v. "SWE 91.037".**

Dit rapport bespreekt op welke wijze het aanbod van stikstof en fosfaat voor planten in duinvalleien wordt gereguleerd door diverse milieufactoren. De besproken milieufactoren zijn humusgehalte, vochttoestand, zuurgraad, toevoer van grondwater en atmosferische depositie. Het rapport geeft de relaties tussen het voorkomen van plantensoorten en de verschillende milieufactoren.

De resultaten van het onderzoek zijn gebruikt om beslisseregels op te stellen waarmee veranderingen in het aanbod van voedingsstoffen die het gevolg zijn van veranderingen in de waterhuishouding (b.v. het stoppen van de grondwaterwinning) of de geomorfologie (b.v. het afplaggen van een duinvallei) voorspeld kunnen worden. Met behulp van deze beslisseregels kan meer duidelijkheid worden verkregen over de te verwachten effecten van regeneratiemaatregelen.

M.J.

Insekten

H.G.J.M. VAN DER HAGEN E.A. (red.), 1991. **Meijndel Mededelingen aflevering 22, november 1991. Diverse auteurs. Uitgave verzorgd door de vakgroep Populatiebiologie, Rijksuniversiteit Leiden.**

Afgezien van het verslag van de broedvogelinventarisatie van 1988 en een artikel over de invloed van konijnen op de vegetatie in duingraslanden, is deze aflevering van Meijndel Mededelingen geheel gewijd aan insecten. Zo bevat deze aflevering een beschrijving van de Blauwvleugelige sprinkhaan en een determinersleutel voor stippelmotten. De rupsen van de stippelmotten waren al goed van elkaar te onderscheiden, maar dankzij de statistische methode van deze sleutel zijn nu ook de vlinders met zekerheid op naam te brengen. In een tweetal artikelen wordt de relatie tussen Jacobskruid en haar herbivoren belicht. Het blijkt dat alkaloiden in het Jacobskruid een afweermecanisme vormen tegen bepaalde planteneters. De Zebrarups, één van de bekendste consumenten van het Jacobskruid, trekt zich niets van deze alkaloiden aan. Voor deze rups van de Jacobsvlinder geldt juist: hoe groter de plant, hoe beter. De Jacobsvlinder lijkt daar rekening mee te houden. De planten waar zij haar eitjes op legt zijn gemiddeld groter dan de omringende planten. In de bijdrage over de bodembewonende ongewervelden van Meijndel wordt ingegaan op de relatie tussen vegetatie en entomofauna. Naast de vegetatie bepaalt ook de duinzone de samenstelling van de invertebratenfauna. Handhaving en bevordering van een rijke schakering aan vegetatietypen in de verschillende duinzones lijkt een goed uitgangspunt te zijn voor het faunabeheer. Intensieve begra-

zing echter zou de entomofauna negatief beïnvloeden. Dat sluit goed aan bij het laatste artikel van deze aflevering, waarin nog eens het belang van het konijn voor de afwisseling in het duinterrein wordt onderstreept.

K.L.

Onlangs verschenen

PETER VAN ASSELT, 1992. **Recreatie en natuur in de duinen. Stageverslag Consulent-schap Openlucht recreatie Zuid-Holland.**

Dit rapport is de weerslag van vier maanden onderzoek van een student aan de Universiteit van Amsterdam. Er is gezocht naar de recreatieve mogelijkheden binnen de natuurdoelstellingen, zoals ze voor het duingebied tussen Den Haag en Katwijk geformuleerd zijn. Er wordt gekonkludeerd dat de mogelijkheden voor recreatie onvoldoende zijn belicht en benut.

WERK GROEP NATUURATLAS ALKMAAR-BERGEN, 1991. **Atlas van de natuurgebieden in de gemeenten Alkmaar en Bergen. Contactpersoon van de werkgroep: L. Bruinenberg, Westerveg 96 te Alkmaar.**

Een inventarisatie van alle potentiële en actuele waardevolle terreinen op het gebied van natuur en landschap. Terreinen die in het bezit of in beheer zijn bij een natuurbeherende instantie zijn buiten de atlas gehouden. De atlas is zeer volledig en geeft, behalve actuele en historische informatie over de terreinen, adviezen voor het toekomstig beheer.

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK, 1992. **Botanisch basisregister 1991. Prijs f25,-. Te bestellen bij het CBS, afdeling Uitgeverij zaken, postbus 959, 2270 AZ Voorburg.**

Deze uitgave van het botanisch basisregister in boekvorm (ook te verkrijgen op floppy, zie DUIN 92/1) bevat een volledige lijst van alle plantensoorten uit de Flora van Nederland. Naast de officiële wetenschappelijke en Nederlandse naam wordt van elke plantensoort ook informatie gegeven over o.a. het voorkomen, de ecologie, de bloeitijd, enz.

E.J. WEEDA, 1992. **Zandviooltje. Verkrijgbaar bij de boekhandel of door overmaking van f27,50 op giro 13028 van de KNNV te Eindhoven o.v.v. "WM 206". ISBN 90-5011-058-4.**

In dit boekje wordt een schets gegeven van het voorkomen van het Zandviooltje (*Viola rupestris*) in de duinen. Het Zandviooltje is een weinig opvallend plantje van slechts enkele centimeters groot. Het werd voor het eerst ontdekt in de Wassenaarse duinen in 1921.

R. VAN DER VALK, 1991. **Inventarisatie van blad- en levermossen in het eerste infiltratiegebied van de Amsterdamse waterleiding duinen. Uitgave: Gemeentewaterleidingen Amsterdam.**

Dit rapport bevat de inventarisatiegegevens van een onderzoek naar het voorkomen van mossen in een deel van het duingebied ten zuiden van Zandvoort.